

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ સ્થિત ગુજરાત હાઈકોર્ટ સમક્ષ

આર/ક્રિમિનલ મિસે. એપ્લીકેશન નં. ૯૯૮૮/૨૦૧૭

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ડૉ. ન્યાયમૂર્તિ એ.પી. ઠાકર

સહી/-

=====

૧	શું સ્થાનિક સમાવારપત્રોના રિપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે?	હા
૨.	રિપોર્ટ્સને સંદર્ભિત કરવાં કે નહિ?	હા
૩.	શું લોર્ડશીપ ચુકાદાની સુવાચ્ય નકલ જોવાં ઇચ્છે છે?	ના
૪.	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન કે તેનાં હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમ સબબ કોઈ મહત્વપૂર્ણ કાયદાકીય પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે?	ના

=====

રિટાબેન ડોલરરાય રાવલ તે પરિવ્રજ કનૈયાલાલ ભગતની પત્ની અને ૧

અન્ય(ન્યો)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને ૧ અન્ય(ન્યો)

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજીકર્તા(ઓ) નં. ૧, ૨ વતી સિનિયર એડવોકેટ શ્રી શાલીન મેહતા સાથે શ્રી રોહન લવકુમાર (૯૨૪૮)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ વતી સુશ્રી મોનાલી ભટ્ટ, એ.પી.પી. (૨)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૨ વતી શ્રી અંબરીશ વી. જાની (૮૬૭૪)

=====

કોરમ: માનનીય ડૉ. ન્યાયમૂર્તિ એ.પી. ઠાકર

તારીખ ૨૮/૦૪/૨૦૧૯

સી.એ.વી. જજમેન્ટ

૧. ક્રિમિનલ પ્રોસીજર કોડ, ૧૯૭૩ ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ આ અરજી દાખલ કરીને, અરજદારો-મૂળ આરોપી નં. ૨૮ અને ૨૯ એ અમદાવાદ જિલ્લાના બાવળા પોલીસ સ્ટેશનમાં ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૦૬, ૪૨૦ અને ૧૨૦-બી હેઠળ નોંધાયેલી આઈ-સી.આર. નં. ૧૦૧/૨૦૧૬ વાળી એફ.આઈ.આર. ને રદબાતલ કરવાની પ્રાર્થના કરી છે.

૨. અરજદારોનો કેસ એવો છે કે તારીખ ૨૮.૭.૨૦૧૬ ના રોજ સામવાળા નં. ૨ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી પ્રશ્નવાળી ફરિયાદમાં તેઓને આરોપી નં. ૨૮ અને ૨૯ તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા છે અને તેઓ પ્રશ્નવાળી જમીનના ત્રીજા ખરીદનાર છે, જેના માટે જરૂરી સ્ટેમ્પ ડ્યુટી ચૂકવવામાં આવી છે અને મહેસૂલી સત્તામંડળ દ્વારા જરૂરી નોંધો પાડવામાં આવી છે તથા પ્રમાણિત કરવામાં આવી છે. એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે અરજદારોના વેચાણ દસ્તાવેજને પડકારતો કોઈ દીવાની દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો નથી. એવો પણ દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે બોમ્બે લેન્ડ રેવેન્યુ કોડની કલમ ૧૩૫-ડી હેઠળ યોગ્ય પ્રક્રિયા અનુસરીને

અરજદારોના નામો મહેસૂલી દફતરે નોંધવામાં આવ્યા છે અને કોઈ આર.ટી.એસ. કાર્યવાહી પેન્ડિંગ નથી અને તે નોંધોને કોઈ દ્વારા પડકારવામાં આવી નથી.

૨.૧ એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે પ્રશ્નવાળી ફરિયાદનો સારાંશ એ છે કે ફરીયાદી બાવળા ખાતે પેટ્રોલ પંપ શરૂ કરવા માંગતા હતા, અને તે માટે રિલાયન્સ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ કંપની લિમિટેડે પણ તેમને મંજૂરી આપી હતી અને પેટ્રોલ પંપ શરૂ કરવા માટે જમીનની જરૂર હોવાથી, ફરીયાદીએ જમીનના વિવિધ ટુકડાઓના જમીન માલિકો સાથે વાતચીત કરી હતી. તે જમીનો મૂળ રૂપ વ્યક્તિઓની માલિકીની હતી અને તેઓએ ચાર વ્યક્તિઓને જનરલ પાવર ઓફ એટર્ની આપ્યો હતો અને તે પાવર ઓફ એટર્નીના આધારે તે ચાર વ્યક્તિઓએ તારીખ ૨૮.૪.૨૦૦૬ ના રોજ ફરીયાદી સાથે બાનાખત કર્યું હતું.

૨.૨ તારીખ ૯.૧.૨૦૦૭ ના રોજ, સર્વે નં. ૧૨૬૬ અને ૧૨૬૭ વાળી જમીનના આઠ માલિકોએ ફરીયાદી સાથે બાનાખત કર્યું હતું. જમીનના મૂળ માલિક, એટલે કે અમીનાબીબી, મૂળ આરોપી નં. ૧ અને ૨૪ અન્ય વ્યક્તિઓએ તારીખ ૩૧.૩.૨૦૦૬ ના રોજ ચાર વ્યક્તિઓની તરફેણમાં પાવર ઓફ એટર્ની આપ્યો હતો અને આ પાવર ઓફ એટર્નીના આધારે, સર્વે નં. ૧૦૭૨ વાળી જમીન તારીખ ૩.૪.૨૦૦૬ ના વેચાણ દસ્તાવેજથી ભીખુભાઈ અહેમદભાઈ વોહરાને વેચવામાં આવી હતી અને તે હકીકત મૂળ જમીન માલિકો દ્વારા ફરીયાદી સમક્ષ ક્યારેય જાહેર કરવામાં આવી ન હતી.

૨.૩ મોજે બાવળા ખાતે આવેલી સર્વે નં. ૧૨૬૫, ૧૨૬૬, ૧૨૬૭ અને ૧૦૭૩ વાળી જમીનો પણ તારીખ ૧૩.૮.૨૦૦૭ ના વેચાણ દસ્તાવેજથી વેચવામાં આવી હતી અને તે વેચાણ દસ્તાવેજ મહેસૂલી દફતરે તારીખ ૫.૧૦.૨૦૦૭ ની મહેસૂલી નોંધ નં. ૧૩૩૦૫ થી ફલિત થયો હતો. સર્વે નં. ૧૦૭૩, ૧૨૬૫, ૧૨૬૬ અને ૧૨૬૭ ના અન્ય સહ-માલિકોએ પણ તારીખ ૧૫.૧૦.૨૦૦૭ ના રજિસ્ટર્ડ વેચાણ દસ્તાવેજથી અન્ય વ્યક્તિઓ એટલે કે બલદેવભાઈ ઢારકાપ્રસાદ પ્રજાપતિને જમીનો વેચી દીધી હતી. ઉપરોક્ત ૨૫ વ્યક્તિઓમાંથી સાત વ્યક્તિઓએ સર્વે નં. ૧૦૭૩, ૧૨૬૫, ૧૨૬૬ અને ૧૨૬૭ ની જમીનમાંથી વેચવાની બાકી રહેતી તેમની હિસ્સાની જમીન તારીખ ૧૭.૬.૨૦૧૦ ના રજિસ્ટર્ડ વેચાણ દસ્તાવેજથી વર્તમાન અરજદારોને વેચી દીધી હતી. બલદેવભાઈ ઢારકાપ્રસાદ પ્રજાપતિ દ્વારા સર્વે નં. ૧૦૭૩, ૧૦૬૫, ૧૦૬૬ અને ૧૦૬૭ ની જમીન અત્રેના અરજદારોને વેચવા માટે તારીખ ૧૫.૨.૨૦૧૦ ના રોજ અન્ય વેચાણ દસ્તાવેજ કરવામાં આવ્યો હતો. સર્વે નં. ૧૦૬૫, ૧૦૬૬ અને ૧૦૬૭ વાળી જમીનમાં હિસ્સો ધરાવતા લાલુમિયાં અહેમદમિયાં નામના એક શખ્સે તારીખ ૧૭.૬.૨૦૧૧ ના રજિસ્ટર્ડ વેચાણ દસ્તાવેજથી જમીનમાંનો પોતાનો હિસ્સો વર્તમાન અરજદારોને વેચી દીધો હતો. સર્વે નં. ૧૦૭૨, ૧૦૭૩ અને ૧૦૬૫ વાળી જમીનો માટે ફરીયાદીની તરફેણમાં બાનાખત હતું અને ફરીયાદીએ તે માટે અવેજ ચૂકવ્યો હતો અને બાનાખતને અવગણીને, રજિસ્ટર્ડ વેચાણ દસ્તાવેજો દ્વારા પ્રશ્નવાળી જમીનો જુદી જુદી

વ્યક્તિઓને વેચવામાં આવી હતી અને તે હેતુ માટે, ફરીયાદીએ વર્તમાન અરજદારો સહિત અસંખ્ય વ્યક્તિઓ સામે ઉપરોક્ત ફરીયાદ નોંધાવી છે.

૨.૪ અરજદારો દ્વારા એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે ફરીયાદની વિગતોને ધ્યાનમાં લેતા, તેમના દ્વારા કોઈ ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોવાનું કહી શકાય નહીં. તેઓ રજિસ્ટર્ડ વેચાણ દસ્તાવેજ દ્વારા પ્રશ્નવાળી જમીનના કાયદેસર અને હક્કદાર માલિકો છે, જે મહેસૂલી સત્તામંડળ દ્વારા પ્રમાણિત થયેલ છે. એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે તેઓએ આક્ષેપિત ગુનો આચર્યો નથી અને સમગ્ર એફ.આઈ.આર. માત્ર તેમના પર દબાણ લાવવાના હેતુથી દાખલ કરવામાં આવી છે. અરજદારોના જણાવ્યા મુજબ, પ્રશ્નવાળી ફરીયાદ દાખલ કરવી એ બીજું કંઈ નહીં પણ કાયદાની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ છે. આ તમામ ગ્રાઉન્ડ્સ પર, તેઓએ તેમની વિરુદ્ધની આક્ષેપિત એફ.આઈ.આર. રદ કરવાની પ્રાર્થના કરી છે.

૩. અરજદારો માટે ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ એડવોકેટ શ્રી શાલીન મહેતા સાથે શ્રી રોહન લવકુમાર, રાજ્ય તરફથી વિદ્વાન એ.પી.પી. એમ.એસ. મોનાલી ભટ્ટ અને સામવાળા નં. ૨ ના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી અમરીશ વી. જાનીને વિગતવાર સાંભળવામાં આવ્યા. રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવેલી સામગ્રી અને રજૂ કરવામાં આવેલા ચુકાદાઓનું ધ્યાનપૂર્વક અવલોકન કર્યું.

૪. અરજદારો માટે ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ એડવોકેટ શ્રી શાલીન મહેતાએ અરજીની મેમોમાં વર્ણવેલી જ હકીકતો રજૂ કરી હતી અને દલીલ કરી હતી કે અરજદારો જમીનના ત્રીજા ખરીદનાર છે અને ફરીયાદનો આધાર એ છે કે

ફરીયાદીની તરફેણમાં બાનાખત હતું છતાં મૂળ માલિકોએ જમીન અન્ય વ્યક્તિઓને વેચી દીધી છે અને જમીન ખરીદીને વર્તમાન અરજદારોએ ફરીયાદી સાથે કોઈ છેતરપિંડી કરી નથી. બાનાખત, રજિસ્ટર્ડ વેચાણ દસ્તાવેજ ધરાવતા વિવિધ દસ્તાવેજ પુરાવાઓનો સંદર્ભ આપતાં, તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે અરજદારોની તરફેણમાં થયેલ વેચાણ દસ્તાવેજને હજી સુધી કોઈ દીવાની અદાલતમાં પડકારવામાં આવ્યો નથી અને મહેસૂલી સત્તામંડળ દ્વારા કરવામાં આવેલી નોંધણીને પણ પડકારવામાં આવી નથી. એફ.આઈ.આર. ની વિગતોનો સંદર્ભ આપતાં, શ્રી શાલીન મહેતાએ દલીલ કરી હતી કે વર્તમાન અરજદારો સામે છેતરપિંડીનો કે અન્ય કોઈ ફોજદારી ગુનો બનતો નથી અને આક્ષેપિત એફ.આઈ.આર. એ કાયદાની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગ સિવાય કંઈ નથી. નીચેના ચુકાદાઓનો સંદર્ભ આપતાં, તેમણે વર્તમાન અરજી મંજૂર કરવા પ્રાર્થના કરી છે.

- (i) અનિલ મહાજન વિ. ભોર ઈન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ અને અન્ય, (૨૦૦૫) ૧૦ એસ.સી.સી. ૨૨૮ માં અહેવાલ થયેલ,
- (ii) થર્મેક્સ લિમિટેડ અને અન્ય વિ. કે.એમ. જોહ્ની અને અન્ય, (૨૦૧૧) ૧૩ એસ.સી.સી. ૪૧૨ માં અહેવાલ થયેલ.
- (iii) વિનોદ નાટેસન વિ. કેરળ રાજ્ય અને અન્ય, (૨૦૧૯) ૨ એસ.સી.સી. ૪૦૧ માં અહેવાલ થયેલ.
- (iv) સ્પેસિયલ ક્રિમિનલ એપિલકેશન નં. ૧૪૮૧/૨૦૧૫ માં આ અદાલતે તારીખ ૩૧.૧.૨૦૧૯ ના રોજ આપેલો ચુકાદો.

૫. તેનાથી વિપરીત, સામવાળા-રાજ્ય તરફથી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન એ.પી.પી. એમ.એસ. મોનાલી ભટ્ટે વર્તમાન અરજીનો સખત વિરોધ કર્યો હતો અને રજૂઆત કરી હતી કે તપાસ પરથી, અરજદારો સામે પ્રથમ દર્શનીય પુરાવા મળી આવ્યા છે અને તેથી, ચાર્જશીટનો મુસદ્દો દાખલ કરવામાં આવ્યો છે. તેમણે એવો પણ દાવો કર્યો હતો કે આ અદાલતનો મનાઈફુકમ હોવાથી વર્તમાન અરજદારોની ધરપકડ કરવામાં આવી નથી. તેમણે એવો પણ દાવો કર્યો હતો કે જે તે સમયે જાહેર નોટિસ આપવામાં આવી હતી અને દીવાની દાવો પેઢિંગ હતો તેમ છતાં વર્તમાન અરજદારોએ પ્રશ્નવાળી જમીન ખરીદી હતી. તેના મતે, આક્ષેપિત ગુના માટે વર્તમાન અરજદારો સામે પ્રથમ દર્શનીય સામગ્રી ઉપલબ્ધ છે. દસ્તાવેજી પુરાવાઓનો સંદર્ભ આપતાં, તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે પોલીસે એકત્રિત કરેલા પુરાવાઓને ધ્યાનમાં લેતાં, વર્તમાન અરજદારો વિરુદ્ધની એફ.આઈ.આર. રદ કરી શકાય નહીં. તેમણે વર્તમાન અરજી ફગાવી દેવા પ્રાર્થના કરી છે.

૬. સામવાળા નં. ૨ ના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી અમરીશ વી. જાનીએ મક્કમતાપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે જ્યાં સુધી એક બલદેવભાઈ પ્રજાપતિના વેચાણ દસ્તાવેજનો સંબંધ છે, તેમાં દીવાની દાવો પેઢિંગ હોવાનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ હતો તેમ છતાં વર્તમાન અરજદારોએ યોગ્ય તપાસ કર્યા વિના દાવાવાળી મિલકત ખરીદી હતી. તેમના જણાવ્યા મુજબ, અરજદારો જાણતા હતા કે દીવાની દાવો પેઢિંગ છે અને ખુદ્દી આંખે તેઓએ દાવાવાળી જમીન ખરીદી હતી અને

તેથી, હવે તેઓ એવો દાવો કરી શકે નહીં કે મહેસૂલી નોંધ પ્રમાણિત કરવામાં આવી છે અને તેઓએ શુદ્ધ બુદ્ધિથી જમીન ખરીદી છે. તેમણે એવો પણ દાવો કર્યો હતો કે વર્તમાન અરજદારો સામે જાહેર સમન્સ બહાર પાડવું પડ્યું હતું કારણ કે બેલિફ તેને બજવાણી કરી શક્યો ન હતો. એવો પણ દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે તેઓ દીવાની દાવો પેનિંગ હોવાની જાણકારી ધરાવતા હોવા છતાં, તેઓએ અરજીમાં આ હકીકત છુપાવી છે. તેમના જણાવ્યા મુજબ, અત્રેના અરજદારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓ તેઓ કેસની ટ્રાયલ દરમિયાન બચાવ તરીકે ઉઠાવી શકે છે. આ તમામ બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, તેમણે વર્તમાન અરજી ફગાવી દેવા પ્રાર્થના કરી છે.

૭. પુનઃ રજૂઆતમાં, વિદ્વાન કાઉન્સેલ શ્રી શાલીન મહેતાએ રજૂઆત કરી હતી કે દાવામાં પણ, જમીનનો કબ્જો તેના વાદી પાસે હોવાનું જણાયું ન હતું. તેમણે એવો પણ દાવો કર્યો હતો કે વેચાણ દસ્તાવેજ બલદેવભાઈ અને તેમના કાયદેસરના વારસદારોની તરફેણમાં હતો અને દાવો પેનિંગ હોય તે દરમિયાન દાવાવાળી જમીન ટ્રાન્સફર કરવા સામે કોઈ દીવાની અદાલતનો મનાઈદુકમ નહોતો અને તેથી, વર્તમાન અરજદારોએ દાવાની પેન્ડન્સી દરમિયાન પ્રશ્નવાળી જમીન ખરીદી હોય તો પણ, તેમણે કોઈ ફોજદારી ગુનો આચર્યો છે તેમ કહી શકાય નહીં. તેમણે દાવો કર્યો છે કે વર્તમાન અરજદારો દ્વારા છેતરપિંડીનો કોઈ ગુનો આચરવામાં આવ્યો નથી અને સમગ્ર વિવાદ દીવાની સ્વરૂપનો છે. તેથી, તેમણે અરજી મંજૂર કરવા પ્રાર્થના કરી છે.

૭.૧ તેમની રજૂઆતોના સમર્થનમાં, તેમણે અનિલ મહાજન વિ. ભોર ઈન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં પેરા ૬ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલા અવલોકનો પર આધાર રાખ્યો છે:—

“તે હુકમમાં, આ અદાલતના વિવિધ ચુકાદાઓ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે જે ધારણ કરે છે કે કોઈ વ્યક્તિ ભવિષ્યમાં વચન પાળવામાં નિષ્ફળ જાય માત્ર તે પરથી, શરૂઆતમાં જ, એટલે કે જ્યારે તેણે વચનો આપ્યા હતા ત્યારે, તેનો ગુનાહિત ઈરાદો હતો તેવું મानी શકાય નહીં. કારણ માત્ર ભંગ અને છેતરપિંડીના ગુના વચ્ચેનો તફાવત ધ્યાનમાં રાખવો પડશે. તે લાલચ આપવાના સમયે આરોપીના ઈરાદા પર આધાર રાખે છે. પછીનું વર્તન એ એકમાત્ર કસોટી નથી. કારણો માત્ર ભંગ છેતરપિંડી માટેની ફોજદારી કાર્યવાહીને જન્મ આપી શકે નહીં જો કે વ્યવહારની શરૂઆતમાં જ કપટપૂર્ણ, અપ્રામાણિક ઈરાદો દર્શાવવામાં આવ્યો ન હોય.”

૭.૨ સર્વોચ્ચ અદાલતે તેમાં પેરા ૮ માં એવું પણ ધારણ કર્યું છે કે ફરીયાદનો સાર જોવાનો રહે છે. ફરીયાદમાં માત્ર “છેતરપિંડી” શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ કરવાથી કોઈ પરિણામ આવતું નથી.

૭.૩ તેમણે થર્મેક્સ લિમિટેડ અને અન્ય વિ. કે.એમ. જોહ્ની અને અન્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસના ચુકાદા પર પણ આધાર રાખ્યો છે, જેમાં પેરા ૩૭ માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:—

“૩૭. એ પ્રસ્થાપિત કાયદો છે કે કલમ ૪૨૦ હેઠળના ગુના માટેનો આવશ્યક ઘટક, જે અમે અગાઉ ઉદ્દેશિત કર્યો છે, તે એ છે કે બીજી વ્યક્તિને છેતરપિંડી કરવાનો અપ્રામાણિક ઈરાદો હોવો જોઈએ.”

૮. પક્ષકારો માટે ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન એડવોકેટોને સાંભળ્યા અને રેકૉર્ડ પર રજૂ કરાયેલી સામગ્રીનું અવલોકન કર્યું અને વિદ્વાન એડવોકેટોએ રજૂ કરેલા ચુકાદાઓ પણ ધ્યાનપૂર્વક વાંચ્યા. વર્તમાન કેસમાં, આરોપી સામે આઈ.પી.સી. ની કલમ ૪૨૦ સાથે વાંચતા કલમ ૧૨૦ (બી) હેઠળના ગુના માટે આક્ષેપ ઘડવામાં આવ્યો છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૧૫ “છેતરપિંડી” વ્યાખ્યાયિત કરે છે, જે આ પ્રમાણે છે:—

“કલમ ૪૧૫. છેતરપિંડી.— જે કોઈ, કોઈ વ્યક્તિને છેતરપિંડી કરીને, તે રીતે છેતરપિંડી થયેલી વ્યક્તિને કપટપૂર્વક કે અપ્રામાણિકપણે કોઈ વ્યક્તિને કોઈ મિલકત પહોંચાડવા, અથવા કોઈ વ્યક્તિ કોઈ મિલકત રાખે તે માટે સંમતિ આપવા માટે પ્રેરિત કરે છે, અથવા છેતરપિંડી થયેલી વ્યક્તિને જો તેની સાથે તે રીતે છેતરપિંડી ન થઈ હોત તો તે જે ન કરત અથવા કરવાનું બાકી ન રાખત તેવું કંઈક કરવા કે કરવાનું બાકી રાખવા ઈરાદાપૂર્વક પ્રેરિત કરે છે, અને જે કૃત્ય કે લોપથી તે વ્યક્તિને શરીર, મન, પ્રતિષ્ઠા કે મિલકતને નુકસાન કે હાનિ પહોંચાડે છે અથવા પહોંચાડવાની શક્યતા છે, તે ‘છેતરપિંડી’ કરે છે તેમ કહેવાય.”

૮.૧ છેતરપિંડીનો ગુનો બનવા માટેના ઘટકો નીચે મુજબ છે:—

- i) કોઈ વ્યક્તિને છેતરપિંડી કરીને કપટપૂર્વક અથવા અપ્રામાણિકપણે પ્રેરિત કરવી જોઈએ;
- ii) (a) આ રીતે પ્રેરિત થયેલી વ્યક્તિને કોઈ વ્યક્તિને કોઈ મિલકત પહોંચાડવા અથવા કોઈ વ્યક્તિ કોઈ મિલકત રાખે તે માટે સંમતિ આપવા માટે ઈરાદાપૂર્વક પ્રેરિત કરવી જોઈએ, અથવા

(b) આ રીતે પ્રેરિત થયેલી વ્યક્તિને જો તેની સાથે તે રીતે છેતરપિંડી ન થઈ હોત તો તે જે ન કરત અથવા કરવાનું બાકી ન રાખત તેવું કંઈક કરવા કે કરવાનું બાકી રાખવા ઈરાદાપૂર્વક પ્રેરિત કરવી જોઈએ; અને

iii) ઉપરના (ii) (b) દ્વારા આવરી લેવાયેલા કિસ્સાઓમાં, કૃત્ય અથવા લોપ એવો હોવો જોઈએ જેનાથી પ્રેરિત થયેલી વ્યક્તિને શરીર, મન, પ્રતિષ્ઠા કે મિલકતમાં નુકસાન કે હાનિ થઈ હોય અથવા થવાની શક્યતા હોય.

કપટપૂર્વક કે અપ્રામાણિક લાલચ એ ગુનાનો એક આવશ્યક ઘટક છે. જે વ્યક્તિ બીજી વ્યક્તિને કોઈ મિલકત પહોંચાડવા અપ્રામાણિકપણે પ્રેરિત કરે છે તે છેતરપિંડીના ગુના માટે જવાબદાર છે.

૯. દંડ સંહિતાની કલમ ૪૨૦ આ પ્રમાણે છે: “કલમ ૪૨૦. છેતરપિંડી કરવી અને અપ્રામાણિકપણે મિલકત પહોંચાડવા પ્રેરિત કરવું.— જે કોઈ છેતરપિંડી કરે છે અને તેનાથી છેતરપિંડી થયેલી વ્યક્તિને કોઈ મિલકત કોઈ વ્યક્તિને પહોંચાડવા, અથવા કિંમતી જામીનગીરીના સમગ્ર અથવા કોઈપણ ભાગને, અથવા જે સહી કે સિક્કા કરેલ છે અને કિંમતી જામીનગીરીમાં રૂપાંતરિત થઈ શકે તેમ છે તેવી કોઈ વસ્તુને બનાવવાની, બદલવાની અથવા નાશ કરવાની અપ્રામાણિકપણે પ્રેરણા આપે છે, તેને બેમાંથી કોઈપણ વર્ણનની કેદની સજા થશે જે સાત વર્ષ સુધી લંબાવી શકાય છે, અને તે દંડને પણ પાત્ર રહેશે.”

૧૦. કલમ ૪૨૦ હેઠળનો ગુનો બનવા માટેના ઘટકો નીચે મુજબ છે:

(i) વ્યક્તિએ કલમ ૪૧૫ હેઠળ છેતરપિંડીનો ગુનો આચર્યો હોવો જોઈએ; અને

(ii) છેતરપિંડી થયેલી વ્યક્તિને

(a) કોઈપણ વ્યક્તિને મિલકત પહોંચાડવા; અથવા

(b) કિંમતી જામીનગીરી અથવા સહી કે સિક્કા કરેલ અને કિંમતી જામીનગીરીમાં રૂપાંતરિત થઈ શકે તેવી કોઈ વસ્તુ બનાવવાની, બદલવાની કે નાશ કરવાની અપ્રામાણિકપણે પ્રેરણા આપવી જોઈએ.

કલમ ૪૨૦ હેઠળ કોઈ કૃત્ય ગુનો બનવા માટે છેતરપિંડી એ એક આવશ્યક ઘટક છે.

૧૧. આ અદાલતે હરિયાણા રાજ્ય અને અન્ય વિ. ભજનલાલ અને અન્ય, એઆઈઆર ૧૯૯૨ સપ્લી. (૧) એસ.સી.સી. ૩૩૫ માં અહેવાલ થયેલ કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નક્કી કરેલા માપદંડોને ધ્યાનમાં લીધા છે, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે પેરા-૧૦૨ માં નીચે મુજબ ધારણ કર્યું છે અને અવલોકન કર્યું છે:

“૧૦૨. પ્રકરણ XIV હેઠળના કોડની વિવિધ સંબંધિત જોગવાઈઓના અર્થઘટનની પૃષ્ઠભૂમિમાં અને કોડની કલમ ૪૮૨ હેઠળના અંતર્નિહિત અધિકારો અથવા અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળના અસાધારણ અધિકારના ઉપયોગ અંગે આ અદાલતે ચુકાદાઓની શ્રેણીમાં સ્પષ્ટ કરેલા કાયદાના

સિદ્ધાંતોની પૃષ્ઠભૂમિમાં જે અમે ઉપર ઉદ્ઘૃત કર્યા છે અને પુનઃ રજૂ કર્યા છે, અમે ઉદાહરણ તરીકે કેસોની નીચેની કેટેગરીઓ આપીએ છીએ જેમાં કોઈ અદાલતની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગને રોકવા માટે અથવા અન્યથા ન્યાયના ઉદ્દેશ્યો પ્રાપ્ત કરવા માટે આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાય છે, જો કે કોઈ ચોક્કસ, સ્પષ્ટ વ્યાખ્યાયિત અને પર્યાપ્ત રીતે ચેનલાઈન્ડ અને અપરિવર્તનશીલ માર્ગદર્શિકા અથવા સખત ફોર્મ્યુલા નક્કી કરવાનું અને અસંખ્ય પ્રકારના કેસોની વ્યાપક યાદી આપવી શક્ય ન પણ હોય જેમાં આવી સત્તાનો ઉપયોગ થવો જોઈએ.

(૧) જ્યાં પ્રથમ માહિતી અહેવાલ (એફ.આઈ.આર.) અથવા ફરીયાદમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો, જો તેઓને તેમના ફેસ વેલ્યુ પર લેવામાં આવે અને તેમની સંપૂર્ણતામાં સ્વીકારવામાં આવે તો પણ, પ્રથમ દર્શનીય રીતે કોઈ ગુનો બનતો નથી અથવા આરોપી સામે કેસ બનતો નથી.

(૨) જ્યાં પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાંના આક્ષેપો અને એફ.આઈ.આર. સાથેની અન્ય સામગ્રી, જો કોઈ હોય તો, સંજોય ગુનો (કોન્સિડેરેબલ ગુનો) જાહેર કરતી નથી, જે કોડની કલમ ૧૫૫(૨) ના ક્ષેત્રાધિકારમાં મેજિસ્ટ્રેટના હુકમ સિવાય કોડની કલમ ૧૫૬(૧) હેઠળ પોલીસ અધિકારીઓ દ્વારા તપાસને વ્યાજબી ઠેરવતી નથી.

(૩) જ્યાં એફ.આઈ.આર. અથવા ફરીયાદમાં કરાયેલા નિર્વિવાદ આક્ષેપો અને તેના સમર્થનમાં એકત્રિત કરાયેલા પુરાવાઓ કોઈ ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોવાનું જાહેર કરતા નથી અને આરોપી સામે કેસ બનાવતા નથી.

(૪) જ્યાં, એફ.આઈ.આર. માંના આક્ષેપો સંજોય ગુનો બનતા નથી પરંતુ માત્ર અસંજોય ગુનો (નોન-કોન્સિડેરેબલ ગુનો) બને છે, ત્યાં કોડની કલમ ૧૫૫(૨) હેઠળ વિચાર્યા મુજબ મેજિસ્ટ્રેટના હુકમ વિના પોલીસ અધિકારી દ્વારા કોઈ તપાસની મજૂરી નથી.

(૫) જ્યાં એફ.આઈ.આર. અથવા ફરીયાદમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો એટલા હાસ્યાસ્પદ અને જન્મજાત રીતે અસંભવિત છે જેના આધારે કોઈ પણ વિવેકી વ્યક્તિ ક્યારેય એવા વાજબી નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકે નહીં કે આરોપી સામે આગળ વધવા માટે પૂરતું કારણ છે.

(૬) જ્યાં કોડની અથવા સંબંધિત અધિનિયમની (જેની હેઠળ ફોજદારી કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી છે) કોઈપણ જોગવાઈઓમાં કાર્યવાહી શરૂ કરવા અને ચાલુ રાખવા માટે કોઈ સ્પષ્ટ કાયદાકીય મનાઈ હોય અને/અથવા જ્યાં કોડ અથવા સંબંધિત અધિનિયમમાં વિશિષ્ટ જોગવાઈ હોય, જે પીડિત પક્ષની રજૂઆત માટે અસરકારક નિવારણ પૂરું પાડે છે.

(૭) જ્યાં ફોજદારી કાર્યવાહી સ્પષ્ટપણે બદનક્ષીભરી હોય અને/અથવા જ્યાં આરોપી પર વેર વાળવાના ગુપ્ત હેતુથી અને અંગત અને ખાનગી અદાવતને કારણે તેને નુકસાન પહોંચાડવાના હેતુથી કાર્યવાહી દ્વેષપૂર્વક શરૂ કરવામાં આવી હોય.”

૧૨. વર્તમાન કેસની હકીકતોની સામગ્રીને ધ્યાનમાં લેતાં, તે સ્પષ્ટપણે પ્રગટ કરે છે કે એફ.આઈ.આર. માં વર્તમાન અરજદારો સામેના આક્ષેપો એવા છે કે તેઓએ દાવાવાળી જમીન ખરીદી હતી જ્યારે જમીન મૂળ માલિક દ્વારા ફરીયાદીને વેચવા માટે સંમતિ આપવામાં આવી હતી. રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવેલી સામગ્રી પરથી એ પણ પ્રગટ થાય છે કે જમીનના તે જ ટુકડા માટે, પક્ષકારો વચ્ચે દીવાની દાવો પેન્ડિંગ છે. એ પણ પ્રગટ થાય છે કે દાવાની પેન્ડન્સી દરમિયાન, જાહેર નોટિસ આપવામાં આવી હતી અને બલદેવભાઈના વેચાણ દસ્તાવેજમાં દીવાની દાવાની પેન્ડન્સીનો ઉલ્લેખ હતો. હવે, એ પ્રસ્થાપિત કાયદો છે કે જો કોઈ વ્યવહાર કરવામાં આવે અને દાવાની પેન્ડન્સી દરમિયાન, જો રજિસ્ટ્રાર

પાસે લિસ પેન્ડેન્સ રજિસ્ટર્ડ હોય, તો તે કિસ્સામાં, દીવાની દાવાની પેન્ડન્સી દરમિયાન મિલકતનો કોઈપણ વ્યવહાર નવા ખરીદનારને બંધનકર્તા રહેશે. સ્વીકાર્યપણે, આ કેસમાં, કોઈ લિસ પેન્ડેન્સ રજિસ્ટર્ડ નથી. તેથી, દાવાની માત્ર પેન્ડન્સી એ દાવાવાળી જમીનના અનુગામી વ્યવહારને અસર કરશે નહીં. જો કોઈ વ્યક્તિ ઉક્ત વેચાણ વ્યવહાર અને મહેસૂલી રજિસ્ટરમાં તેની કરવામાં આવેલી નોંધોથી પીડિત હોય, તો વ્યક્તિએ દીવાની કાયદા હેઠળ ઉપાય શોધવો પડે અને દીવાની ઉપાયને બાયપાસ કરવા માટે, ફોજદારી કાયદાનો આશ્રય લેવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં. એફ.આઈ.આર. માં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો અને કથનો તથા મૂળ ફરીયાદી વતી કરવામાં આવેલી રજૂઆતોને ધ્યાનમાં લેતા પછી, એવું કહી શકાય નહીં કે વર્તમાન અરજદારો વિરુદ્ધ કલમ ૧૦૬ અને ૧૨૦ ના ઘટકો સંતોષાય છે અને પક્ષકારો વચ્ચેનો વિવાદ, વધુમાં વધુ, દીવાની સ્વરૂપનો કહી શકાય અને તેને ફોજદારી વિવાદમાં રૂપાંતરિત કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. તેથી, આ અદાલતનો એવો અભિપ્રાય છે કે વર્તમાન અરજદારો સામે ફોજદારી કાર્યવાહી ચાલુ રાખવી એ કાયદાની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ ગણાશે.

૧૩. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, વર્તમાન અરજી મંજૂર કરવા પાત્ર છે અને તે મંજૂર કરવામાં આવે છે. વર્તમાન અરજદારોનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૦૬, ૪૨૦ અને ૧૨૦-બી હેઠળના ગુનાઓ માટે અમદાવાદ જિલ્લાના બાવળા પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલી આઈ-સી.આર.

નં. ૧૦૧/૨૦૧૬ વાળી આક્ષેપિત એફ.આઈ.આર., અને તેમાંથી ઉદ્ભવતી તમામ પરિણામી કાર્યવાહીઓને રદબાતલ કરવામાં આવે છે. જો કે, અન્ય આરોપીઓનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી પ્રશ્નવાળી ફરિયાદ અને તમામ પરિણામી કાર્યવાહી આગળ ચાલશે. ઉપરોક્ત હદ સુધી રૂલ આત્યંતિક (એક્સોલ્યુટ) કરવામાં આવે છે. સીધી બજવણી ની મંજૂરી આપવામાં આવે છે.

(ન્યાયમૂર્તિ એ.પી. ઠાકર)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.